

Oorlogssporen

De Canon van Katwijk: Tweede Wereldoorlog

Lerarenhandleiding

Les: Hier aan de kust (Katwijk)

45 tot 120 minuten (afhankelijk van welke onderdelen worden uitgevoerd)

Lesinhoud

Aan de hand van het verhaal van Elly uit Katwijk maken de leerlingen kennis met de aanleg van de Atlantikwall en de impact die dit op het dorp en zijn bewoners had. Het verhaal laat zien wat het betekent als je vertrouwde omgeving verandert door oorlogsgeweld, of dat je er moet vertrekken.

Lesdoelen

De leerlingen weten waarom de Atlantikwall werd aangelegd en wat de gevolgen ervan waren voor Katwijk en de bevolking. Ook kunnen ze aanwijzen welke sporen daarvan nog steeds zichtbaar zijn. Ze kunnen hun eigen ideeën over en hun visie op het onderwerp omzetten in een creatieve verwerking.

Nodig tijdens de les

- Digibord
- Verhaal *Het huis van Elly* (bijlage 7): per tweetal één exemplaar
- Oude foto's (bijlage 13)
- Materialen voor creatieve verwerking naar keuze
- Hulpfilmpjes voor het maken van een rap:
richtlijnen voor het maken van een rap:
<https://schooltv.nl/video/rap-in-hiphop-rapper-ali-b-over-de-techniek-van-rappen>
voorbeeld van een rap:
<https://schooltv.nl/video/het-klokhuis-canon-crisisjaren> (van 9.27 minuten - 11.28 minuten)

Vorbereiding op de les

- Zet de oude foto's bij het verhaal klaar op het digibord (zie bijlage 13).
- Print bijlage 7.
- Lees de mogelijke creatieve verwerkingsopdrachten (bijlage 8) door.
- Zet de materialen voor de creatieve verwerking klaar.

Inleiding: Het huis van Elly – 15 min

Lees het verhaal voor uit bijlage 7, over Elly die van dichtbij meemaakt dat de Atlantikwall er komt. Zij woont met haar ouders en zusjes aan de Katwijkse Boulevard. Ze hoort over Engelandvaarders die nog proberen te ontkomen naar Engeland. Uiteindelijk moet ze met haar familie haar huis verlaten om plaats te maken voor de Atlantikwall. Laat daarbij de oude foto's zien. Bespreek het verhaal kort na: wat zou jij doen? Wat denk je dat je nog terug kunt vinden in Katwijk uit dit verhaal?

Tip

Vertel het verhaal eventueel in plaats van het voor te lezen.

Opdracht: Onderzoek naar de sloop van de Boulevard – 30 min

1. Laat de leerlingen in tweetallen het verhaal goed nalezen en vraag ze aantekeningen te maken:
 - Welke plekken in het dorp komen in het verhaal voor? Welke plekken/straten/gebouwen bestaan nog?
 - Waar stonden de bunkers in Katwijk? Waar liep de muur?
 - Hoe zag het strand eruit?
2. Vraag de leerlingen verder te zoeken naar de informatie die ze nog niet hebben. Bijvoorbeeld op internet. Zie bijlage 1 voor tips voor nuttige websites en kijk op Google Maps.
3. Kijk eventueel alvast vooruit naar de creatieve verwerkingsopdracht. Welke materialen zouden geschikt zijn voor een maquette? Hoe pak je het schrijven van een gedicht of een rap aan?

Opdracht: Creatieve verwerking – 40-75 min

De leerlingen verwerken de onderzoeksresultaten in een praktische opdracht. Maak (eventueel samen met de leerlingen) een keuze uit twee mogelijkheden:

1. Bouwen van een maquette.
2. Maken van een rap of gedicht.

Deze twee opties zijn toegelicht in bijlage 8.

Afsluiting: Presentatie – 60 min

1. Zet de maquette op een markante plek in de school (of ergens anders buiten de school?). Laat de leerlingen om de beurt aan elkaar vertellen wat ze hebben gemaakt en hoe ze te werk zijn gegaan. Nodig eventueel andere groepen en/of ouders/verzorgers uit.
2. Laat de leerlingen hun gedichten of raps goed voorbereiden. Organiseer een speciale middag of avond, waarop de leerlingen de raps/gedichten voordragen.

Activiteit: Fotospeurtocht

Per gemeentekern is een korte fotospeurtocht samengesteld die de leerlingen in kleine groepjes zelfstandig (liefst op de fiets) kunnen uitvoeren. Elke fotospeurtocht betreft een van de gemeentekernen: Valkenburg, Rijnsburg of Katwijk. In totaal zijn er dus drie speurtochten. Elke speurtocht gaat langs een aantal plekken die ook in de verhalen over Mees, Freek en Elly voorkomen. Waar is het allemaal gebeurd? Welke plekken speelden een rol?

Tip

Regel eventueel extra begeleiding van ouders/verzorgers die met de leerlingen kunnen meefietsen.

Katwijk

1. Boulevard
2. Oude Kerk
3. Vuurbaak
4. Villa Allegonda
5. Spuisluis
6. Zeehospitium
7. Zeehostunneltje bij Zeehospitium
8. Monument Engelandvaarders
9. Skuytegat, huis van Cornelis den Dulk

Van elke plek is een foto van nu in de speurtocht opgenomen. De bedoeling is de foto's en de plekken in het echt op te zoeken en vervolgens te linken aan oude foto's van die plekken, deze foto's zijn ook in de speurtocht opgenomen. Een soort combinatiespel dus.

Zie bijlage 10.

Bijlage 1: Kijk- en luistertips

De onderstaande bronnenlijst biedt kijk-, luister- en leestips, voor achtergrondinformatie, verdieping.. of eventueel gebruik in de klas.

Websites met lokale informatie:

- <http://www.canonvankatwijk.nl>: informatie over de lokale geschiedenis aan de hand van de canonvensters en tijdsvakken
- <http://katwijkinoorlog.nl>: persoonlijke verhalen en beeldmateriaal
- http://www.mei1940.nl/intro_valkenburg.htm: informatie over de eerste dagen van de oorlog in Valkenburg
- <https://atlantikwall.nl>: Atlantikwall Museum Noordwijk
- <https://www.atlantikwallindeklas.nl>: lessuggesties m.b.t. Atlantikwall, voor heel Nederland. Met details op lokaal niveau

Landelijk:

- <https://www.4en5mei.nl>: Nationaal Comité 4 en 5 mei
- <https://4en5meidigitaal.nl>: digitale lessen Nationaal Comité 4 en 5 mei
- <https://www.tweedewereldoorlog.nl>: Tweede Wereldoorlog portal, informatie over musea, bijeenkomsten, landelijke (feest)dagen, educatieve mogelijkheden en inhoudelijke informatie NB ook lespakketten voor onderwijs, o.a. Atlantikwall
- www.schoolTV.nl: diverse aflevering over diverse oorlogsthema's, zoek bijvoorbeeld op:
 - 13 in de oorlog
 - Klokhuis Tweede Wereldoorlog (vink leeftijdscategorie 9-12 jaar aan)
- <https://www.entoen.nu>: inhoudelijke informatie, beeldmateriaal, clips en video's oer de canonvensters van de Nederlandse geschiedenis, waaronder de vensters die betrekking hebben op de Tweede wereldoorlog
- https://www.youtube.com/watch?time_continue=1166&v=ikGT9P93GFg: film over de bouw en het gebruik van de Atlantikwall in Zuid-Holland
- <https://www.youtube.com/watch?v=1Y3Ew9Q1jmk>: trailer Soldaat van Oranje, Engelandvaarder
- https://www.npostart.nl/nos-bevrijdingsjournaal-juni-1944/03-06-2019/POW_04250296: Bevrijdingsjournaal NOS 1944

Bijlage 2: Aanbod lokale culturele instellingen en verenigingen

De lokale musea en culturele of historische verenigingen hebben voor het onderwijs rondom de Tweede Wereldoorlog diverse programma's ontwikkeld. Een beknopt overzicht van de mogelijkheden vind je hieronder. Mocht je interesse hebben in een bezoek of activiteit, neem dan contact op met het museum of de vereniging zelf.

Vereniging Oud Valkenburg- Torenmuseum

https://www.oudvalkenburgzh.nl/vov_J35/index.php/torenmuseum

Groep 7:

- bezoek aan Erebegraafplaats (zuil met omgekomen burgers);
- bezoek Torenmuseum, afd. WOII (verwoesting Valkenburg begin oorlog, bezetting, verzet, wederopbouw);
- boekje Valkenburg in WOII.

Genootschap Oud Rijsburg/ Museum van Rijsburg

<https://genootschapoudrijsburg.nl/museum>

- museumles, verhaal bij PowerPointpresentatie over de geschiedenis van het dorp en rondkijken in het museum
- verzetswandeling of gastles in de klas door van Henk Westra (henkwestra@ziggo.nl)
- gastles over Jodenvervolging in Rijsburg door Cees Noort (c.p.noort@tele2.nl)

Katwijk's Museum

<https://www.katwijksmuseum.nl/nl/>

Het Katwijk's Museum organiseert regelmatig tijdelijke tentoonstellingen, soms ook over thema's in uit de Tweede Wereldoorlog. Check de website van het museum voor de actuele programmering.

Bijlage 7: Het huis van Elly

ca. 4 minuten

December 1943

Ik herken bijna niks meer. Alles is zo veranderd hier in het dorp. Afgebroken, omgewoeld, beton gestort. Ons huis is weg. En er is niks meer over van het strand waar we zo fijn konden spelen. Toen Hitler een paar jaar geleden Nederland binnenviel, was dat natuurlijk flink schrikken. Opeens waren we 'bezet', zoals dat heet. Maar eerst merkten we het verschil niet zo. Ja, op het dak van het stadhuis wapperde opeens een vlag met een hakenkruis. Maar de zomer kwam eraan, dágen brachten we door op het strand, zoals elk jaar. We speelden soms zelfs met de Duitse soldaten die hier waren. Ze waren best aardig.

Maar de sfeer sloeg langzaam om. Hitler werd steeds banger voor aanvallen van de geallieerden vanaf zee. Twee jaar geleden besloot hij dat er een enorm verdedigingswerk, de Atlantikwall genaamd, langs de kust moest komen, van Noorwegen tot Spanje, zo'n 6200 kilometer lang. Een paar maanden later werd het strand verboden terrein. Overall kwamen bordjes 'Sperrgebiet' te staan. We mochten niet meer spelen in het zand, zwemmen in zee. Verboden terrein. Voordat je het strand niet meer op kon, hebben mensen nog geprobeerd met een kano stiekem 's nachts de zee op te gaan, om zo naar Engeland te ontsnappen. Best een eind peddelen, zeg. Mijn vriendin Jet vertelde me dat ze had gehoord dat wel acht mannen zo hebben kunnen ontsnappen. Ze worden Engelandvaarders genoemd. Ik hoorde van Jet dat ze soms stiekem door het tunneltje bij het Zeehospitium het strand op slopen. Dapper hoor.

Maar dat kon op een gegeven moment door het prikkeldraad dus ook niet meer. In april 1942 kregen zo'n honderdtien gezinnen, vierhonderd mensen die aan de Boulevard woonden, een brief van de burgemeester van Katwijk. Daarin stond dat ze op heel korte termijn de opdracht konden krijgen om binnen 24 uur hun huis te verlaten. De huizen langs de Boulevard zouden worden afgebroken, om die rare verdedigingslinie van Hitler aan te leggen. En dat gebeurde dus ook. Met karren vol spullen maakten de mensen dat ze wegkwamen. Sommigen wonen nu ergens anders in Katwijk. Anderen werden naar andere plekken in het land gebracht.

Ons mooie huis stond op de hoek van de Van Melskade en de Varkevisserstraat, bij de Vuurbaak in de buurt. Het huis heette *Skuytegat*. Dat had mijn vader, Cornelis den Dulk, bedacht. Het huis was nog helemaal niet zo oud, maar toch moesten wij op een gegeven moment halsoverkop weg. Ik heb vanachter het hek staan kijken hoe mijn slaapkamer tegen de vlakte ging, de keuken, de mooie boom in de tuin. Ik was zo verdrietig. Gelukkig konden we bij mijn oom en tante verderop in het dorp terecht. Mijn vriendin Jet had wat minder geluk. Zij moest naar familie in Friesland. Ik heb haar nooit meer gezien en mis haar nog elke dag.

Hitler maakte steeds meer haast met zijn Wall. Het klinkt alsof het enkel een muur was, maar het bestaat niet alleen maar uit de betonnen wand die langs de boulevard werd aangelegd. Er werden ook vijftig bunkers gebouwd. Bij de Spuisluis ligt er zelfs eentje. Op het strand werden honderden lange houten palen in de grond geheid, met draden ertussen. In het zand werden heel veel mijnen ingegraven. Levensgevaarlijk om daar nog te lopen. Ons mooie strand is een vreemd maanlandschap geworden. De prachtige boulevard een oorlogsgebied.

Ik ben blij dat ik nog in Katwijk woon, maar de Duitsers hebben het mooie dorp flink verpest. Alleen de Oude Kerk staat er nog. Hoewel de toren voor de helft is afgebroken. Ook hebben ze gelukkig de Vuurbaak overeind gehouden. En ik ben heel blij dat ze de mooie Villa Allegonda en het Zeehospitium hebben gespaard. Daar fietste ik altijd zo graag langs. Maar verder... Zou Katwijk er altijd zo blijven uitzien? Zal die afschuwelijke Atlantikwall de geallieerden kunnen tegenhouden? Ik hoop toch echt van niet...!

Bijlage 10: Fotospeurtocht

Hoe werkt deze fotospeurtocht? Doorloop de volgende stappen:

- Bekijk de foto's van nu goed. Herken je waar deze gebouwen of plekken zijn?
- Geef de plekken aan op een plattegrond van het dorp.
- Stippel een fietsroute uit langs deze plekken.
- Vergelijk telkens als je langs een van de plekken fietst, die plek met de oude foto's van het dorp. Welke oude foto hoort hierbij? Trek een lijntje tussen de oude foto's en de foto's van nu die bij elkaar horen. Wat herken je nog, wat is er nog? Is er veel veranderd?
- Vind ook telkens het monument dat er geplaatst is.

KATWIJK

KATWIJK

KATWIJK

A

B

C

A

C

D

E

D

F

G

H

KATWIJK

E

MONUMENT

H

B

F

G

Bijlage 13: Oude foto's Katwijk

1. Boulevard

2. Oude Kerk

3. Vuurbaak

4. Villa Allegonda

5. Spuisluis

6. Zeehospitum

7. Zeehostunneltje bij Hospitium

8. Skuytegat

